

Neuvostoliiton suomalais-ugrilaiset kansat uusimpien väestönlaskentojen valossa¹

1. Johdanto

Neuvostoliiton uusin, vuoden 1979 tammi-kuussa suoritettu väestönlaskenta antaa tietoja kaikkiaan 14:stä suomalais-ugrilaiseen kielikuntaan kuuluvasta kansasta. Ryhmän yhteinen vahvuus Neuvostoliitossa oli tuolloin 4 450 029 henkeä eli 1,7 % maan koko väestöstä. Näiden 14 kansan väkiluvut vaihtelevat inkerikkojen vajaasta tuhannesta mordvalaisten 1,2 miljoonaan.

Tarkoitukseni on seuraavassa selvittää ensinnäkin Neuvostoliitossa asuvien suomalais-ugrilaisten kansojen määrän kehitystä sekä kokonaisuuksina että hallinto-alueittain. Toisena tavoitteena on kuvata ikäjakaumia sekä tutkia myös sitä, millä tavoin kansallisuus on säilynyt tiettyinä vuosina syntyneiden ryhmissä. Kolmanneksi selvitän kansallisten kielten osaamista, venäjän kielen levikkiä ja kielellistä assimiloitumista.

Päähuomion kiinnitän Neuvostoliitossa toisen maailmansodan jälkeen suoritettuihin väestönlaskentoihin, jotka ovat vuosilta 1959, 1970 ja 1979. Yleisten, lähinnä

määrällistä kehitystä ja asuinalueita koskevien jaksojen jälkeen rajoitun niihin suomalais-ugrilaisiin kansoihin, joilla on kansallinen itsehallinto vähintäänkin omassa autonomisessa tasavallassa. Tällaisia kansoja ovat ensinnäkin virolaiset, joilla on oma liitontasavaltansa, ja toiseksi mordvalaiset, votjakit, tšeremissit, syrjäänit ja karjalaiset, joilla on autonomiset tasavallat. Näistä kansoista käytän jäljempänä usein nimitystä ASNT-kansallisuudet. Yksityiskohtaisemmassa analyysissä mukana olevat kuusi kansallisuutta käsittävät vuoden 1979 tietojen mukaan 90,2 % Neuvostoliitossa asuvasta suomalais-ugrilaisiin kansoihin kuuluvasta väestöstä. Mainittuihin kansallisuuksiin rajoitun lähinnä käytävissä olevan tilastopohjan takia: mitä alemmalla portaalla hallintohierarkiassa jokin kansallisuus on, sitä niukemmiksi käyvät tilastotiedot.

2. Kansallisuuden ja kielen määrityksen ongelmia

Neuvostoliiton väestönlaskennoissa on ollut periaatteena, että vastaajat itse ilmoittavat kansallisuutensa ja kielensä. Vastaus-ten koodituksen ja käsittelyn helpottamiseksi on kutakin laskentaa varten laadittu

¹ Kirjoitus on lyhennetty versio Neuvostoliittoinstituutin julkaisusarjassa A ilmestyvästä tutkielmasta. Kun lyhennelmässä on jouduttu supistamaan taulukoita, jäävät eräät kirjoituksen päätelmät vaille tarkkaa näyttöä. Varsinaiseen tutkielmaan tulee sisältymään täydelliset taulukot ja lähdeviitteet.

Katsauksia

kansallisuuksien luettelo. Etnografisesti monessa suhteessa edelleenkin mallikelpoisena pidetyn vuoden 1926 väestönlaskennan luetteloon kuului 194 kansallisuutta ja kansallista ryhmää. Sodanjälkeisissä laskennoissa määrä on vaihdellut 120:n ja 130:n välillä; viime laskennassa se oli 123. Tuloksissa kansallisuuksia on yleensä mainittu hieman luettelossa olevaa määrää vähemmän. Esimerkiksi viime laskennasta tuloksia on julkaistu 101 etnisen ryhmän osalta.

Kansallisuuden määrittämisestä sanotaan vuoden 1979 väestönlaskennan ohjeissa (Soveršenstvovanije s. 250—251):

Merkitään kansallisuus, jonka vastaaja itse ilmoittaa. Lasten kansallisuuden määrittävät vanhemmat. Vain niissä perheissä, joissa isä ja äiti ovat eri kansallisuutta eivätkä vanhemmat hankaluuksista pysty itse määrittämään lasten kansallisuutta, tulee antaa etusija äidin kansallisuudelle.

Väestönlaskennassa ilmoitetun kansallisuuden ei siis välttämättä tarvitse olla sama kuin asianomaisen passiin merkitty kansallisuus, vaan määrittäminen on perustunut vastaajien subjektiivisiin käsityksiin.

Kielen määrittäminen on Neuvostoliiton väestönlaskennoissa perustunut käsitteeseen »äidinkieli» (rodnoi jazyk). Kuitenkin itse käsitteen »rodnoi jazyk» sisällöstä näyttää asiantuntijoiden keskuudessa olevan erilaisia käsityksiä. Jotkut ymmärtävät sillä elämän alkuvaiheen kieltä, »kehtokieltä», mutta ehkä useammat tarkoittavat sillä tavallisesti käytettyä keskustelukieltä. Kolmen viime väestönlaskennan valmisteluissa onkin esitetty siirtymistä selvempään termiin »tärkein keskustelukieli», joka esityksen tekijöiden mukaan antaisi tarkemman kuvan todellisesta kielellisestä tilanteesta. Jotta laskentojen tulokset säilyisivät vertailukelpoisina, on kieltä koskeva kysymys kuitenkin säilytetty entisessä muodossaan.

Vuosina 1970 ja 1979 kielikysymyksen toisessa osassa tiedusteltiin sitä, hallitseeko vastaaja äidinkieltään ohella vapaasti jotakin muuta Neuvostoliiton kansallisuuksien kielistä. Kaksi uusinta laskentaa antaa siis tältä osin aiempaa monipuolisemman kuvan kielellisestä tilanteesta.

Vuoden 1979 väestönlaskennan ohjeissa annetaan kielen osalta seuraavat neuvot (Soveršenstvovanije s. 251):

Vastauksena kysymykseen äidinkielestä merkitään sen kielen nimi, jota vastaaja itse pitää äidinkielenään.

Äidinkieli ja kansallisuus voivat poiketa toisistaan.

Jos vastaaja ei vaikeuksista pysty ilmoittamaan jotakin kieltä äidinkielekseen, tulee merkitä sen kielen nimi, jota hän hallitsee parhaiten tai jota tavallisesti käytetään perheessä.

Jos lapsi ei ole vielä oppinut puhumaan tai on alaikäinen, hänen äidinkieltään määrittävät vanhemmat. Jos vanhempien on vaikea määrittää lapsen äidinkieltä, tulee merkitä kieli, jolla perheessä tavallisesti keskustellaan.

Äidinkielen merkitsemisen jälkeen niille henkilöille, jotka hallitsevat vapaasti muuta SNTL:n kansallisuuksien kieltä tai jotka osaavat vain vapaasti keskustella kyseisellä kielellä, merkitään tämän kielen nimi (venäjä, ukraina, kazahi, latvia jne.).

Jos vastaaja äidinkielen lisäksi hallitsee vapaasti kahta tai useampaa SNTL:n kansojen kieltä, niistä tulee merkitä vain se, jota hän hallitsee parhaiten.

Mitä äidinkielellä tarkoitetaan, on siis jäänyt riippumaan vastaajien omista käsityksistä.

Myös se, mitä jonkin kielen »vapaa hallitseminen» merkitsee, on herättänyt runsaasti keskustelua. Väestönlaskentaa valmistelleet asiantuntijat näyttävät tarkoittaneen sillä ainakin keskustelukykyä sekä myös kykyä tarvittaessa hoitaa sujuvasti normaalit yhteiskunnalliset toiminnot kyseisellä kielellä. Itse laskentatoimituksen henkilökohtaisine haastatteluihineen voitaneen ajatella olleen merkittävänä vastausten asianmukaisuuden takeena: kun laskijat ilmeisesti useimmiten ovat osanneet sekä paikallista kieltä että venäjää, on tuskin oletettavaa, että monikaan vastaaja perusteitta väittäisi osaavansa sellaista kieltä, jota tietää myös laskijan taitavan. Tällainen kontrolli ulottuu ilmeisesti ainakin yleisimpiin kieliyhdistelmiin, siis venäjään ja paikalliseen pääkieleen.

Väestönlaskennoissa tehdään aina virheitä. Siksi ei myöskään seuraavassa esitettäviä lukuja tule käsittää ehdottoman eksakteiksi. Väestönlaskenta-aineistot ovat

kuitenkin täydellisiä, ja ne on koottu kaikkialla yhtenäisiä periaatteita noudattaen.

3. Suomalais-ugrialaisten kansojen asuinalueet

Seuraavassa tarkastelen kansojen jakautumista Neuvostoliiton hallinnollisen jaon puitteissa eri alueilla ja siinä vuoden 1959 jälkeen tapahtuneita muutoksia. Käsittely nojaa enimmäkseen liitetaulukon 1 sekä myös eri kansallisuusalueiden etnisestä koostumuksesta kertovaan taulukkoon 2. Tarkastelulle antaa ajallista syvyyttä taulukko 1, johon on koottu tietoja suomalais-ugrialaisten kansojen kokonaismääristä Venäjällä ja Neuvostoliitossa vuodesta 1897 alkaen.²

Vuosien 1959 ja 1970 välistä vertailua haittaa jossakin määrin se, että pintaaloista päätellen joidenkin kansallisuusalueiden rajoissa tapahtui aivan 60-luvun alussa muutoksia. Muutosten vaikutukset väkilukuihin ovat kuitenkin olleet niin vähäisiä, että niillä ei ole sanottavaa merkitystä. Taulukkojen luvut perustuvat

kullakin väestönlaskentahetkellä vallinneeseen aluejakoon.

Neuvostoliiton suomalaisen väestö on toisen maailmansodan jälkeisten väestönlaskentojen mukaan vähentynyt jatkuvasti. Vuosien 1959 ja 1979 välisenä aikana vähennystä on ollut keskimäärin 0,8 % vuodessa. Yli kaksi kolmannesta Neuvostoliitossa asuvista 77 000 suomalaisesta asuu tuoreimpien tietojen mukaan Neuvosto-Karjalassa, Virossa ja Leningradin alueella; kullakin mainitulla alueella suomalaisia on noin 20 000 tai hieman vähemmän. Noin 23 000 suomalaista asuu lisäksi muilla alueilla, joita väestönlaskentatiedoista ei pystytä tarkemmin paikantamaan.

Vuoden 1979 osalta ei maalaisten ja kaupunkilaisten osuuksia ainakaan toistaiseksi julkaistujen tietojen pohjalta ole laskettavissa kansallisuuksittain. Vuodelta 1970 se sen sijaan on mahdollista. Kun tuolloin 44 % Neuvostoliiton koko väestöstä asui maaseudulla, niin suomalaisten osalta luku oli 39,4 %. Pienin (20,5 %) maalaisten osuus oli Karjalan ASNT:ssä asuvien suomalaisten keskuudessa. Neuvosto-Karjalan suomalaisista yli puolet asuu tiettä-

TAULUKKO 1: suomalais-ugrilaiset kansat Venäjällä ja Neuvostoliitossa 1897—1979 suoritettujen väestönlaskentojen mukaan (tuhansina).

	1897	1926	1939	1959	1970	1979
suomalaiset	143,1	135,4	-	92,7	84,7	77,1
karjalaiset	208,1	248,1	253,0	167,3	146,1	138,4
vepsäläiset	25,8	32,8	32,0	16,4	8,3	8,1
inkerikot	13,8	16,1	-	1,1	0,8	0,7
virolaiset	1 002,7	154,6	143,6	988,6	1 007,4	1 019,9
lappalaiset	1,8	1,7	-	1,8	1,9	1,9
mördvalaiset	1 023,8	1 339,9	1 456,3	1 285,1	1 262,7	1 191,8
tšeremissit	375,4	428,2	481,6	504,2	598,6	622,0
syryjäanit	153,6	226,3	} 422,3	287,0	322,0	326,7
permjakit	104,7	149,4		143,9	153,5	150,8
votjakit	421,0	514,2	606,3	624,8	704,3	713,7
ostjakit	19,7	22,2	18,5	19,4	21,1	20,9
vogulit	7,6	5,7	-	6,4	7,7	7,6
unkarilaiset	1,0	5,4	-	154,7	166,5	170,6

² Vuoden 1897 väestönlaskennassa kansallisuuksien erottelu perustui kieleen. Myöhemmissä laskennoissa on esitetty erillinen kansallisuutta koskeva kysymys.

Katsauksia

TAULUKKO 2: kansallisuusalueiden väkiluku ja kansallisuusrakenne vuosien 1959 ja 1979 väestönlaskentojen mukaan.

Kansallisuus- alueet	Väkiluku (tuhansia)		Kantakansal- lisuuden osuus väes- töstä (%)		Venäläisten osuus väes- töstä (%)		Muiden kansalli- suuksien osuus väes- töstä (%)	
	1959	1979	1959	1979	1959	1979	1959	1979
Viron SNT								
koko alue	1 197	1 466	74,6	64,7	20,1	27,9	5,3	7,4
kaupungit	676	1 022	61,9	...	30,8	...	7,3	...
maaseutu	521	444	91,0	...	6,2	...	2,8	...
Karjalan ASNT								
koko alue	651	736	13,1	11,1	63,4	71,3	23,5	17,6
kaupungit	410	573	6,5	...	72,4	...	21,1	...
maaseutu	242	163	24,4	...	48,0	...	27,6	...
Mordvan ASNT								
koko alue	1 000	991	35,8	34,2	59,0	59,8	5,2	6,0
kaupungit	184	466	11,8	...	82,3	...	5,9	...
maaseutu	817	525	41,2	...	53,8	...	5,0	...
Marin ASNT								
koko alue	648	703	43,1	43,5	47,8	47,5	9,1	9,0
kaupungit	182	374	11,4	...	75,7	...	12,9	...
maaseutu	465	329	55,6	...	36,8	...	7,6	...
Komin ASNT								
koko alue	806	1 119	30,4	25,3	48,4	56,7	21,2	18,0
kaupungit	475	794	13,6	...	59,2	...	27,2	...
maaseutu	331	325	54,5	...	32,7	...	12,7	...
Udmurtian ASNT								
koko alue	1 337	1 494	35,6	32,2	56,7	58,3	7,7	9,5
kaupungit	594	976	14,8	...	74,2	...	11,0	...
maaseutu	743	518	52,2	...	42,9	...	4,9	...
Permin Komin AP								
koko alue	217	173	58,0	61,4	32,9	34,7	9,1	3,9
kaupungit	22	42	54,9	...	39,2	...	5,9	...
maaseutu	195	131	58,4	...	32,2	...	9,4	...
Hanti-Mansian AP								
koko alue	124	569	9,2 ^a 4,6 ^b	2,0 ^a 1,1 ^b	72,5	74,2	13,7	22,7
kaupungit	33	446	2,4 ^a 1,0 ^b	...	84,1	...	12,5	...
maaseutu	90	123	11,7 ^a 5,9 ^b	...	68,2	...	14,2	...

a = ostjakkien osuus

b = vogulien osuus

västi Petroskoin kaupungissa ja Prääsän piirissä.

Karjalaiset mainitaan neuvostoliittolaisessa etnografisessa kirjallisuudessa useinkin esimerkkinä assimiloitumassa olevasta kansasta. Karjalaisten määrä onkin vuoden 1939 väestönlaskennan jälkeen kääntynyt laskuun. 70-luvulla lasku ei kuitenkaan ole ollut niin rajua kuin siihen asti.

Karjalaiset sijoittuvat lähinnä kahdelle alueelle, nimittäin Karjalan ASNT:aan sekä Kalininin alueelle (ns. Tverin karjalaiset). Erityisen nopeasti karjalaiset ovat vähentyneet Kalininin alueella: vuodesta 1959 vuoteen 1970 peräti kolmanneksen ja vuodesta 1970 vuoteen 1979 edelleen yli 20 %. Karjalaisten kokonaismäärän hupeneminen heijasteleeikin ennen muuta juuri Kalininin alueella tapahtunutta vähenemistä. Mainittakoon, että vielä ennen toista maailmansotaa karjalaisia asui huomattavasti enemmän Kalininin alueella kuin Neuvosto-Karjalassa. Karjalaisten väheneminen Karjalan ASNT:ssa on ollut huomattavasti hitaampaa mutta kuitenkin selvää, 70-luvulla lisäksi runsaampaa kuin 60-luvulla. Karjalaisten osuus tasavaltansa koko väestöstä on myös vähentynyt; uusimpien tietojen mukaan se on 11,1 %.

Paitsi Karjalan ASNT:ssa ja Kalininin alueella karjalaisia on vanhastaan asunut myös Novgorodin ja Jaroslavl'n alueilla. Kolmessa uusimmassa väestönlaskennassa ei näitä karjalaisia mainita.

Karjalaiset ovat vanhastaan olleet maaseudun asukkaita. Vuoden 1970 tietojen mukaan Kalininin alueen karjalaisista 75 % ja Karjalan ASNT:ssa asuvista karjalaisista 55 % oli maalaisia. Omassa tasavallassaan karjalaiset asuvat varsinkin sen eteläisimmissä osissa sekä myös läntisillä ja luoteisilla alueilla. Heidän osuutensa ylti 42—66 %:iin väestöstä Aunuksen, Prääsän ja Kalevalan piireissä.

Vepsäläisten määrä toista maailmansotaa edeltäneenä aikana oli ainakin ajoin kasvussa. Kolme uusinta väestönlaskentaa osoittavat sen sijaan jatkuvaa vähenemistä. Rajuinta lasku näyttää olleen vuosien 1959 ja 1970 välisenä aikana, jolloin vepsäläisten määrä supistui miltei puoleen aiemmasta. Sen sijaan 70-luvulla

vähentäminen on ollut loivempaa; määrä näyttää tuolloin asettuneen 8 000:n liepeille.

Suurin osa (lähes 3/4) vepsäläisistä asuu Karjalan ASNT:ssa, missä he ovat sijoittuneet ennen muuta Äänisen länsirannalle Syvärin niskasta pohjoiseen (ns. äänisvepsäläiset). Vuoden 1970 tietojen mukaan vepsäläisten osuus oli suurin Äänisenrannan piirissä: 10,2 % väestöstä. Muissa piireissä osuus jäi alle puolen prosentin.

Leningradin alueella asui vepsäläisiä vielä vuonna 1959 yht. 8 026 henkeä. Myöhempien väestönlaskentojen mukaan määrä on kutistunut hämmästyttävän nopeasti vähäiseksi murto-osaksi aiemmasta: vuonna 1970 kirjattiin enää 650 henkeä. Kaikkiaan ovat vuotta 1959 myöhemmät väestönlaskennat kirjanneet vepsäläisiä Neuvosto-Karjalan ulkopuolisessa VSFNT:ssa enää vajaan viidenneksen heidän aiemmasta määrästänsä eli noin 1 700 henkeä.

Toinen kuihtumassa oleva ja vepsäläisiä vielä pienempi itämerensuomalainen ryhmä ovat inkerikot. Näillä tarkoitetaan Neuvostoliiton väestönlaskennoissakin nimenomaan Inkerin alkuperäistä, karjalaislähtöistä ja uskonnolliselta perinteeltään ortodoksista väestöä, ei siis Leningradin alueen suomalaisia.

Inkerikkojen samoin kuin vepsäläistenkin määrä putosi jyrkästi vuosien 1959 ja 1970 välisenä aikana; 70-luvulla lasku on ollut huomattavasti loivempaa. Vuonna 1979 kirjatusta 748 inkerikosta asui 315 eli 42 % Leningradin alueella. Luultavasti huomattava osa lopuista asuu Leningradin kaupungissa. Tähän suuntaan viittaa se, että maalaisten osuus muualla kuin Leningradin alueella asuvien inkerikkojen keskuudessa on vuoden 1970 tietojen mukaan varsin vähäinen.

Virolaisten määrä toisen maailmansodan aiheuttamien tappioiden jälkeen on kohonnut, joskin kasvua voidaan sanoa lähes nollakasvuksi: keskimääräinen vuotuinen lisäys on ollut viime väestönlaskentaa edeltäneiden 20 vuoden aikana 0,16 %. Viron SNT:ssa asuvien virolaisten määrä on samana aikana kuitenkin lisääntynyt jonkin verran nopeammin, keskimäärin 0,31 % vuodessa. Kun Viron

SNT:n ulkopuolella asuvien virolaisten määrä on jatkuvasti supistunut, luvut osoittavat virolaisten paluumuuttoa maan muista osista omaan tasavaltaan.

Pääosa tasavaltansa ulkopuolella olevista virolaisista asuu Venäjän federaatiassa. Vuoden 1959 väestönlaskennan tuloksista ei ilmene VSFNT:ssa asuneiden virolaisten määrää, mutta luvun voidaan arvioida olleen noin 80 000; vuoden 1979 tarkka luku on 55 539. Kun Viron lähialueilla — Leningradissa, Leningradin alueella ja Pihkovan alueella — asuvien virolaisten määrä on pienekkö (noin 16 000 henkeä vuoden 1970 tietojen mukaan), voidaan Viroon palanneiden virolaisten päätellä tulleen enimmäkseen Venäjän federaation kaukaisemmista osista.

Viron SNT:aan muuttaneista virolaiset käsittävät kuitenkin vain pienen osan. Vuosien 1959 ja 1979 välisenä aikana Viron voidaan laskea saaneen muuttovoittoa Neuvostoliiton muista osista kaikkiaan 152 000 henkeä. Väestön heikon luonnollisen lisäyksen takia Viron väkiluvun kasvu onkin perustunut pääosin muuttovoittoon. Kun valtaosa muuttajista on ollut venäläisiä, on tasavallan kansallisuusrakenne myös tuntuvasti muuttunut, kuten taulukosta 2 ilmenee. Kuitenkin virolaiset ovat edelleen selvänä enemmistönä. Vuoden 1979 tietojen mukaan virolaisia oli tasavallan väestöstä 64,7 %, venäläisiä 27,9 % ja muihin kansallisuuksiin kuului 7,4 %. Huomattavimpia viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvia kansallisuuksia olivat järjestyksessä ukrainalaiset, valkovenäläiset ja suomalaiset. Maalaisten keskuudessa virolaisten osuus on huomattavasti tasavallan kokonaislukua suurempi: vuonna 1970 virolaiset käsittivät 88,2 % tasavaltansa maalaisväestöstä.

Enemmistö (55 %) kaikista Neuvostoliiton virolaisista oli jo vuonna 1970 kaupunkilaisia. Huomattavimpina poikkeuksina tästä olivat Pihkovan ja Omskin alueiden virolaiset (molemmilla alueilla tuolloin noin 5 000), joista kaupunkilaisia oli vain noin neljännes.

Lappalaisten määrä Neuvostoliitossa ei ole paljoakaan muuttunut tällä vuosisadalla. Kolme uusinta väestönlaskentaa osoittavat pientä lisäystä, ja koko-

naismäärä on tuoreimpien tietojen mukaan 1 888 henkeä. Murmanskin alueella tästä joukosta asuu 83 %. Kuitenkin on huomattava, että tällä perinnäisellä asuinalueella lappalaisten määrä on laskussa. Vuoden 1970 tietojen mukaan Murmanskin alueen lappalaisista suurin osa, 1 022 henkeä, asui Lovozeron (Luovosjärven) piirissä.

Mordvalaiset ovat suurin Neuvostoliiton suomalais-ugrilaisista kansoista. Kuluvan vuosisadan alkupuolella heidän määränsä oli vielä kasvussa, mutta kolme uusinta väestönlaskentaa osoittavat vähenemistä. Väestönlaskentojen tuloksissa ei mordvalaisia ole eritelty ersäläisiin ja mokšalaisiin. Gozulov ja Grigorjants (1969: 83—84) kuitenkin mainitsevat, että vuoden 1959 väestönlaskennassa piti Mordvan ASNT:ssa asuneista mordvalaisista 178 300 itseään mokšalaisina ja 164 800 ersäläisinä; Mokšin (1977: 196) puolestaan toteaa, että vuonna 1970 vastaavat luvut olivat 180 100 ja 159 900. Kuitenkin on huomattava, että vain vajaat 30 % mordvalaisista asuu omissa tasavallassaan.

Mordvalaisten asutuksen hajanaisuus lienee erityisesti jouduttanut assimiloitumista. Tästä hajanaisuudesta antaa kuvan liitetaulukon 1 mordvalaisia koskeva osa. Perinnäisillä asuinalueilla maalaisten osuudet ovat yleensä suuret; vuonna 1970 yli 80-prosenttisesti maalaisia olivat Mordvan ASNT:n sekä Penzan ja Uljanovskin alueiden mordvalaiset. Myös Orenburgin alueella luku oli lähes 80 %.

Volgan—Vjatkan talousalue, johon Mordvan ASNT kuuluu, kärsi viime väestönlaskentojen välisenä aikana väestökatoa. Myös Mordvan ASNT:n väkiluku väheni tuona aikana. Muuttoliikkeen nettovirran kulkiessa pois tasavallasta ja ylittäessä luonnollisen väestönlisäyksen vähenivät sekä venäläisten että mordvalaisten absoluutit määrät. Tasavallan kansallisuusrakenne on kokonaisuutena pysynyt sodanjälkeisten väestönlaskentojen mukaan lähes ennallaan; mordvalaisia on nykyisin noin 34 %, venäläisiä noin 60 % ja muita kansallisuuksia 6 % koko väestöstä.

Maalaisväestössä mordvalaisten ja venäläisten määrät vuoden 1970 tietojen mukaan olivat lähes tasapainossa. Lienee

niin, että maaltamuutto ja muuttoliike tasavallasta on ollut runsaampaa venäläisten kuin mordvalaisten keskuudessa. Siksi mordvalaiset pystyivät 60-luvulla kohottamaan suhteellista osuuttaan niin tasavaltansa maalais- kuin kaupunkiväestöstäkin.

Tšeremissit on tapana jakaa asuinalueiden nojalla kolmeen ryhmään: vuoritšeremissit Volgan korkealla etelärannalla, niittyšeremissit Volgan pohjoispuolella ja itätšeremissit muista erillään Belajajoen alajuoksulla Baškiriassa. Väestönlaskennat käsittelevät kuitenkin tšeremissejä ja heidän murteitaan yhtenä kokonaisuutena.

Tšeremissit ovat Neuvostoliiton suomalais-ugrilaisista kansoista osoittaneet suurinta demografista elinvoimaa: kokonaisuutensa lisäys oli 3,9 % vuosina 1970—78 ja 18,7 % edellisten väestönlaskentojen välisenä aikana. Keskimääräiseksi vuotuisiksi lisäykseksi viime väestönlaskentaa edeltäneiden 20 vuoden aikana saadaan 1,17 %. Koko Neuvostoliiton väestöstä laskettu vastaava luku on 1,28 %. Kun tiedetään, että vanhastaan tšeremissien luonnollinen lisääntyminen ei ole ollut valtakunnallisen keskitason alapuolella, on ilmeistä, että tšeremissitkin ovat assimiloitumassa. Tähän vaikuttanee suurelta osin se, että myös tšeremissien asutus on melko hajanaista: vain hieman vajaat puolet heistä asuu omassa tasavallassaan. Muut huomattavimmat asuinalueet ovat Baškiriassa ASNT ja Kirovin alue.

Kuten edellä esitetyt luvut osoittavat, on tšeremissienkin lisääntyminen 70-luvulla silti hidastunut tuntuvasti. Ilmeisesti heidän nettovirtansa on vienyt pois perinnäisiltä asuinalueilta, koska lisäys Venäjän federaation muilla, liitetaulukossa eriteltävillä alueilla ja muissa liitontasavalloissa on nopeampaa kuin Marin ASNT:ssa. Tätä päätelmää tukee myös se, että omassa tasavallassa asuvien tšeremissien osuus on vähentynyt. Uuteen ympäristöön hakeutuneet ovat myös huomattavasti useammin kaupunkilaisia kuin vanhojen asuinseutujen tšeremissit: näiden keskuudessa maalaisten osuus vuonna 1970 nousi useimmiten 80—90 %:iin.

Marin ASNT:ssa tšeremissien ja venäläisten osuudet ovat uusimpien tietojen mukaan lähes tasapainossa (43,5 % ja 47,5

%). Muiden kansallisuuksien osuus on 9,0 %, suurimpina ryhminä tataarit ja tšuvassit. Samoin kuin Mordvan ASNT:n myös Marin ASNT:n kansallisuusrakenne on kolmen uusimman väestönlaskennan mukaan pysynyt kokonaisuutena lähes ennallaan. Tšeremissien määrän vahvistumiseen maalaisten keskuudessa lienee vaikuttanut lähinnä se, että venäläiset ovat muuttaneet maalta alttiimmin kuin tasavallan kanta-kansallisuuden edustajat.

Syrjäänien määrä on lisääntynyt jatkuvasti, mutta 70-luvulla lisäys on ollut enää hyvin vähäistä, viime väestönlaskentojen välisenä aikana 1,5 %, mikä johtuu kai lähinnä assimiloitumisen voimistumisesta. Syrjääneistä miltei 86 % asuu omassa tasavallassaan. Muita varsinaisia asuinpaikkoja ovat Arkangelin alueeseen kuuluva Nenetsian autonominen piirikunta sekä Uralin itäpuolella sijaitseva Jamalin Nenetsian autonominen piirikunta, joka kuuluu Tjumenein alueeseen.

Komin ASNT:ssa venäläiset ovat enemmistönä (56,7 %); syrjäänien osuus on 25,3 %. Muita kansallisuuksia on 18,0 %, runsaimmin ukrainalaisia ja valkovenäläisiä.

Permjakit eli eteläsyrjäänit on Neuvostoliitossa tapana erottaa edellä mainitusta syrjäänien pohjoisemmasta kansanosasta. Permjakien asuinsijana on ennen muuta Permin alueella sijaitseva Permin Komin autonominen piirikunta. Muita vanhoja, joskin vähäisempiä asuinpaikkoja ovat Permin alueen Krasnovišerskin piiri (ns. jazvalaiset) sekä Afanasevskin piiri Kirovin alueella, jossa asuu ns. Zjuzdinskin permjakeja.

Permjakien kokonaisuutensa määrä on vuoden 1970 jälkeen kääntynyt pieneen laskuun. Näyttää myös siltä, että permjakit ovat yhä enemmän alkaneet muuttaa pois piirikunnastaan; tuntuvaa kasvua näet ilmenee muualla Permin alueella sekä myös muualla Venäjän federaatiossa. Kaupunkilaisten suurehko osuus piirikuntansa ulkopuolella asuvista permjakeista on vihjeenä siitä, että virta vie maalaisvoittoa teollisesti suhteellisen vähän kehittyneestä Permin Komista muiden alueiden teollisuuskeskuksiin.

Permin Komin autonominen piirikunta

Katsauksia

on kärsinyt väestökatoa sekä 60- että 70-luvulla. Väkiluvun lasku on lisäksi nopeutunut 70-luvulla: vähennystä vuosina 1970—78 oli 18 %. Ilmeisesti piiristä muuttajien joukossa on suhteellisesti enemmän muiden kansallisuuksien edustajia kuin permjakkeja, koska kantakansallisuuden osuus väestöstä on lisääntynyt ja kohoaa uusimpien tietojen mukaan jo yli 61 %:n.

Votjakit ovat kolmanneksi suurin Neuvostoliiton suomalais-ugrilaisista kansoista. Heidän määränsä on ollut kasvussa niin kuluvan vuosisadan alkupuolella kuin toisen maailmansodan jälkeenkin. Tosin lisäystä uusimpien väestönlaskentojen välisenä aikana oli vain 1,3 %. Votjakit ovat vanhastaan asuneet melko tiiviinä joukkona; tällä tietoa asuu 67 % heistä omassa tasavallassaan, Udmurtian ASNT:ssa. Kuitenkin siellä asuvien votjakkien määrän absoluutti ja suhteellinen väheneminen osoittaa muuttajien nettovirran nykyisin suuntautuvan pois perinnäisiltä asuinsijoilta.

Kantakansallisuuden osuus on Udmurtian ASNT:ssa uusimpien tietojen mukaan 32,2 %; venäläisiä on 58,3 % ja muita kansallisuuksia 9,5 % (eniten tataareja). Vaikka votjakkien syntyvyys on 70-luvulle saakka ollut jonkin verran suurempi kuin venäläisten, on heidän osuutensa tasavallassa ollut vähenemään päin. Syynä tähän ovat kai lähinnä muuttoliike ja assimilointuminen.

Ostjakkien määrä ei kuluvan vuosisadan aikana ole paljoakaan muuttunut; se on pysytellyt 20 000:n tienoilla. Uusimpien väestönlaskentojen välisenä aikana se on kuitenkin hiukan vähentynyt. Muuttoliikkeessä ostjakkien nettovirta näyttää kuluvan omasta autonomisesta piirikunnasta Tjumenin alueen eteläisempiin osiin.

Voguleista voidaan sanoa samaa kuin ostjakeistakin, paitsi että heidän kokonaismääränsä on ollut 7 000:n paikkeilla.

Ostjakkien ja vogulien yhteinen asuinalue, Hanti-Mansian autonominen piirikunta, on 20 viime vuoden aikana kokenut suuria muutoksia sen johdosta, että siitä on tullut yksi Neuvostoliiton tärkeimmistä öljyntuotantoalueista. Siksi piirikunnan

väestö on vuoden 1959 jälkeen yli nelinkertaistunut, ja samalla alkuperäiset kansat, ostjakit ja vogulit, ovat jääneet piirikunnassa yhä pienemmäksi vähemmistöksi.

Neuvostoliiton unkarilaisesta väestöstä 93 % asuu Ukrainaan kuuluvalla Transkarpatian alueella Unkarin rajanaapureina. Ennen ensimmäistä maailmansotaa alue kuului Unkariin ja maailmansotien välisenä aikana Tšekkoslovakiaan. Unkarilaisten poismuuton tähden heidän määränsä alueella väheni niin suhteellisesti kuin absoluuttistakin maailmansotien välisenä kautena.

Unkarilaisten määrä Transkarpatian alueella on kolmen viimeisen väestönlaskennan mukaan noussut melko tasaisesti; vuonna 1979 heidän lukunsa oli yli 158 000. Voidaan myös mainita, että he ovat lisääntyneet suunnilleen samaa vauhtia kuin Unkarin väestö, 70-luvulla jopa hieman nopeamminkin. Tämän alueen unkarilaisista oli vuoden 1970 tietojen mukaan 67 % maalaisia.

4. Ikärakenne ja kohorttien säilyvyys

Eri kansallisuuksien ikäjakaumista samoin kuin useista muistakin demografisista ominaisuuksista saatavilla olevat tiedot näyttävät paljolti riippuvan siitä, mikä asema kansallisuudella on Neuvostoliiton hallintohierarkiassa. Siksi seuraavista tarkasteluista jäävät pois ne suomalais-ugrilaiset kansat, joilta puuttuu kansallisen hallinnon autonomia tai joilla se on autonomista tasavaltaa alempi. Näin jää käsiteltäväksi kuusi kansallisuutta: virolaiset, mordvalaiset, votjakit, tšeremissit, syrjäänit ja karjalaiset. Vuonna 1979 ne käsittivät 90 % Neuvostoliiton suomalais-ugrilaisiin kansoihin kuuluvasta väestöstä.

Kun vuoden 1979 väestönlaskennasta ei kirjoittamishetkeen (1981) mennessä ole julkaistu ikäjakaumatietoja, käsitellään seuraavassa jaksossa vain vuosien 1959 ja 1970 laskentojen tuloksia. Liitetaulukoon 2 on laskettu mainittujen kuuden kansallisuuden sekä vertailun vuoksi myös venäläisten ikäjakaumat. Taulukon muodon on määrännyt lähinnä vuoden 1970 väestön-

laskenta, jonka suhteen mahdollisimman vertailukelpoisessa muodossa vuoden 1959 tiedot on pyritty esittämään. Kahden nuorimman ikäryhmän tiedot vuodelta 1970 annettiin hieman kummallisina 11- ja 9-vuotisryhminä, mikä osaltaan vaikeuttaa vertailua väestönlaskentojen kesken. Vuodelta 1970 ovat saatavissa myös autonomisten piirikuntien kantakansallisuuksien jakaumat. Siten olisi permjakkien sekä ostjakkien ja vogulien ikäjakaumat voitu ottaa mukaan, mutta ajallista vertailupohjaa niille ei olisi saatu.

Aivan silmämääräisesti on liitetaulukosta 2 nähtävissä, että väestönlaskentojen välisten 11 vuoden aikana kansallisuuksien ikärakenne vanheni. Yhteisenä piirteenä on myös se, että 10—19-vuotiaiden luokka vuonna 1959 ja 20—29-vuotiaiden luokka vuonna 1970 on tuntuvasti naapuriryhmiään pienempi. Tämä selittyy osaksi siitä, että kyseessä on sodan aikana syntynyt pieni ikäluokka. Ei virolaisilla eikä myöskään venäläisillä ikärakenteen kaventuma ole kuitenkaan niin syvä kuin autonomisten tasavaltojen kantakansallisuuksilla. Toisena selityksenä onkin se, että ASNT-kansallisuudet ovat kärsineet assimilaatiosta johtuvaa katoa erityisen runsaasti juuri kyseisessä sukupolvessa (40-luvulla syntyneet).

Tarkasteltavista kansallisuuksista osoitautuvat tšeremissit, votjakit ja syrjäänit demografisesti elinvoimaisimmiksi siinä mielessä, että nuorimpien ikäryhmien osuudet ovat niillä suurehkot. Jo 20—29-

vuotiaiden luokassa (1970) näidenkin kansallisuuksien luvut putoavat kuitenkin jyrkästi. Karjalaisten keskuudessa 0—10-vuotiaiden lasten osuus (1970) on niin pieni, että se viittaa runsaaseen assimiloitumiseen jo varhaislapsuudessa. Ikäjakauma painottuu virolaisilla selvästi vanhimpiin ryhmiin, ja myös karjalaisten ja mordvalaisten ikäjakauma on melko takapainotainen.

Jos jostakin kansallisuudesta on käytävissä ikäryhmittäiset tiedot kahdelta ikäjakoon sopivalta ajankohdalta (esim. 10 vuoden aikaväli ja 10-vuotisikäryhmät), on mahdollista tarkastella syntymäkohortteita sitä, miten kohortteihin kuuluvat ovat tuolla aikavälillä säilyttäneet kansallisuutensa.³

Vuosien 1959 ja 1970 väestönlaskenta-aineistot eivät täysin täytä tätä vaatimusta. Ensinnäkin laskentojen välinen aika on 11 vuotta mutta ikäryhmien leveys enimmäkseen 10 vuotta. Toisena pulmana on se, että vuoden 1970 aineiston ikäryhmittelyssä käytettiin eräitä poikkeuksellisia luokkia. Erityisesti 11—19-vuotiaiden luokka aiheuttaa lisäongelmia. Kolmanneksi voidaan mainita se, että ikäjakaumat eivät ole aivan täydellisiä; mukana ei ole niitä, jotka asuvat kansallisuuden tärkeimpien asuinalueiden ulkopuolella. Näin ollen myös kaukomuutto voi osaltaan vaikuttaa muodostettaviin kohortteihin. Liitetaulukosta 2 saatetaan nähdä, että iän mukaan jaotellut käsittävät yleensä noin 90 % kansallisuuksien kokonaismääristä (Venäjän federaa-

TAULUKKO 3: kansallisuuksien eloonjäämiskertoimet kohortteittain vuosien 1959 ja 1970 väliseltä ajalta.

Kansallisuudet	$(N_{10-19})_{70}$	$(N_{20-29})_{70}$	$(N_{30-39})_{70}$	$(N_{40-49})_{70}$	$(N_{50-59})_{70}$
	$(N_{0-9})_{59}$	$(N_{10-19})_{59}$	$(N_{20-29})_{59}$	$(N_{30-39})_{59}$	$(N_{40-49})_{59}$
Virolaiset	1 002	969	1 013	1 044	936
Karjalaiset	784	694	822	978	876
Mordvalaiset	853	690	865	945	875
Tšeremissit	932	747	905	995	911
Syrjäänit	980	886	957	1 040	942
Votjakit	971	826	983	1 062	977

³ Kohortilla tarkoitetaan tässä tiettyä kansallisuutta olevaa henkilöryhmää, joka on syntynyt tietyllä aikavälillä (esim. vuosina 1939—48 syntyneet karjalaiset).

tion ulkopuolella asuva osa ASNT-kansallisuuksista on niin vähäinen, että siihen ei tarvitse kiinnittää huomiota).

Edellä mainituista rajoituksista johtuu, että seuraavassa esitettävä kohorttiansalyysi on hyvin likimääräistä, mutta se avaa kuitenkin näkymiä joihinkin yleisimpiin 1960-luvun kehityssuuntiin. Ideana on se, että tarkastellaan kohorttien säilymistä vuosien 1959 ja 1970 välisenä aikana. Tämä tapahtuu vertailemalla syntymäkohorteittain niiden määriä, jotka ovat ilmoittaneet kuuluvansa tiettyyn kansallisuuteen vuosina 1959 ja 1970. Kohortteihin kuuluvien henkilöiden määrän muuttumista kuvataan seuraavien suhdelukujen (eloonjäämiskerrointen) avulla:⁴

$$\frac{(N_{10-19})_{70}}{(N_{0-9})_{59}}; \frac{(N_{20-29})_{70}}{(N_{10-19})_{59}}; \dots; \frac{(N_{50-59})_{70}}{(N_{40-49})_{59}}$$

Jo pelkästään siitä syystä, että osa kohortteihin kuuluvista henkilöistä on kuollut väestönlaskentojen välisenä aikana, ei suhdelukujen odoteta olevan ykkösen kokoisia. Koko maan väestön eloonjäämistauluista on pääteltävissä, että vuonna 1959 alle 35 vuoden iässä olleiden kohorttien kuolleisuudesta johtuva supistuma seuraavan 11-vuotiskauden aikana jää alle 5 %:n; 35—49 vuoden iässä olleiden osalta vastaava kato on 5—10 %:n luokkaa.

Taulukossa 3 esitettävät eloonjäämiskertoimet osoittavat niiden kohortteihin kuuluvien henkilöiden määriä, jotka vuonna 1970 ilmoittivat kuuluvansa johonkin kuudesta tarkasteltavasta kansallisuudesta, tuhatta saman ilmoituksen vuoden 1959 laskennassa tehnyttä kohti vastaavassa (tai lähinä vastaavassa) kohortissa. Kuten tavallisiin demografisiin eloonjäämiskertoimiin, niin myös tässä esitettäviin kertoimien arvoihin vaikuttaa olennaisesti kohorttien luonnollinen hupeneminen ikäytyessään. Lisäksi ja osittain kuole-

vuutta ratkaisevamminkin kertoimiin vaikuttaa kansallisuuksien assimiloituminen, kuten taulukosta on helposti pääteltävissä.

Osoituksena siitä, että taulukossa on kyse hyvin karkeasta kohorttiansalyysistä, on mm. se, että eloonjäämiskertoimet saavat muutamissa tapauksissa jopa yli tuhannen olevia arvoja. Epätarkkuuksista huolimatta voidaan taulukon avulla kuitenkin nähdä ainakin kansallisuuskohorttien säilymisen tärkeimpiä linjoja.

Ensinnäkin on nähtävissä se, että vuonna 1959 iältään vähintään 20-vuotiaiden osalta eloonjäämiskertoimet eivät jyrkästi poikkea siitä, mitä kuolevuus huomioon ottaen voidaan odottaa. Näissä ryhmissä ei siis näyttäisi vuosien 1959 ja 1970 välillä samastutun kovin merkittävästi toiseen kansallisuuteen (niin että väestönlaskennassa 1970 olisi ilmoitettu eri kansallisuus kuin 1959).

Kahdessa nuorimmassa kohortissa — näistä varsinkin 10—19 vuoden iässä vuonna 1959 olleiden osalta — ovat taulukon 3 osoittamat ASNT-kansallisuuksien eloonjäämiskertoimet silmäänpistävän alhaisia. Pelkästään kuolevuuden perusteella ei kertoimien arvojen pitäisi laskea ainakaan sanottavasti 950:n alapuolelle. Kuitenkin taulukon luvut jäävät eräissä tapauksissa jopa alle 700:n, mikä on osoituksena runsaasta kansallisesta uudelleenidentifioitumisesta. Lähes aina on kyse assimiloitumisesta venäläisiin.

Alhaisimmat eloonjäämiskertoimet nuorimmissa kohorteissa ovat mordvalaisilla ja karjalaisilla. Näyttää siltä, että 20—30 % näihin kansallisuuksiin vuonna 1959 ilmoitetuista 0—9- ja 10—19-vuotiaista ilmoitti vuonna 1970 kansallisuudekseen jotakin muuta kuin edellisessä laskennassa.

Ylisuuria — 1 000 ja sen yli olevia — eloonjäämiskertoimia on eniten virolaisilla, joilla niitä on kolmessa kohortissa.

⁴ Asetelmassa ensimmäisenä olevasta 10—19-vuotiaiden luokasta on todettava, että vuoden 1970 tiedot eivät anna tällaista ikäluokkaa vaan ainoastaan 11—19-vuotiaat (11—15- ja 16—19-vuotiaat tosin eritellen). Tämä 11—19-vuotiaiden luokka tehtiin samanlevyiseksi kuin muutkin luokat seuraavan kaavan avulla:

$$N_{10-19} = \frac{1}{5} (N_{11-15}) + N_{11-19}$$

Tämä merkitsee sitä, että vuosina 1954—58 syntyneistä viidennes tulee lasketuksi mukaan kahteen kertaan.

Selityksenä lienee lähinnä se, että virolaiset ovat yhä enemmän kokoontuneet omaan tasavaltaan. Heidän nettovirtansa tiedetään nimittäin käyneen 60-luvulla Neuvostoliiton muista osista Viron SNT:aan. Näin vuoden 1959 laskennan pohjalta muodostettuihin kohortteihin tuli vuonna 1970 täydennystä sellaisista virolaisista, joita 11 vuotta aiemmin ei ollut mukana virolaisten ikäjaottelussa.

Ratkaisevasti virolaisten eloonjäämis-kertoimet poikkeavat ASNT-kansallisuuk-sien luvuista siinä, että kertoimet ovat kautta linjan melko lähellä sitä, mitä kuolevuus huomioon ottaen voidaan odot-taa. Nuorimpienkaan kohorttien luvut eivät viittaa ainakaan sanottaviin assimi-loitumisesta aiheutuviin vuotoihin. Ilmei-sesti kansallisuus on säilynyt omassa liitontasavallassa elävillä kansallisuuksilla, siis mm. virolaisilla, huomattavasti parem-min kuin yleensä ASNT-kansallisuuksilla.

5. Kielelliset prosessit

5.1. Äidinkielen säilyminen

Kieli on yleensä tavalla tai toisella etnisten ryhmittelyjen taustalla. Kieltä pidetäänkin yhtenä kansallisen identiteetin perusteki-jöistä. On hyvin ajateltavissa, että edellä kohorttianalyysin yhteydessä puheena ol-leen kansallisuuden vaihtamisen yhtenä osana — ikään kuin sitä valmistavana vaiheena — on perinnäisestä äidinkielestä luopuminen. Useimmiten on kysymys siitä, että maan valtakieli, venäjä, tulee kansalli-sen kielen tilalle. Uusimman väestönlas-kennan tietojen mukaan niistä 18,2 milj. henkilöstä, jotka ilmoittivat kansallisuu-destaan poikkeavan äidinkielen, piti 16,3 milj. venäjää äidinkielenään. Tarkastelta-vista kuudesta suomalais-ugrilaisesta kan-sasta voidaan puolestaan sanoa, että miltei aina (vähintään 97 %:ssa tapauksista) kun äidinkieli poikkeaa kansallisuudesta, on äidinkieleksi omaksuttu venäjän kieli.

Omalla kansallisuusalueella asuva osa kustakin kansasta säilyttää kielensä yleensä parhaiten. Myöhemmin esitettävän taulu-kon 4 alkuun on koottu tietoja siitä, missä määrin tämä kansallinen ydinjoukko pitää

omaa kieltään äidinkielenään. Havaitta-vissa on kaksi päälinjaa. Ensinnäkin perinnäisestä äidinkielestään luopuneiden osuus on kasvanut ajan mittaan, ja toiseksi assimiloituminen näyttää olevan erityisesti kaupunkimaisiin oloihin liittyvä ilmiö. Taulukon 4 mukaan oli äidinkielensä säilyttäneiden osuus vuonna 1979 suurin (99,0 %) virolaisilla ja pienin (61,8 %) karjalaisilla.

Äidinkielen säilyttämistä on myös mah-dollista seurata vuosien 1959 ja 1970 välisenä aikana kohorteittain samaan tapaan kuin edellä kansallisuuden säily-mistä. Kuvailua koskevat siksi samat varaukset kuin edellistekin kohorttitar-kastelua.

Assimiloituminen on ollut runsainta karjalaisten muodostamissa kohorteissa. Kun esimerkiksi vuosina 1949—58 synty-neistä 70,6 %:lla oli vuonna 1959 karjalan kieli äidinkielenä, oli luku vuonna 1970 samassa (tai lähinnä vastaavassa) kohortis-sa enää 52,8 %. Lähes yhtä tuntuva putous on ollut myös seuraavassa, vuosina 1939—48 syntyneiden kohortissa. Yleensäkin myös muilla kansallisuuksilla lasku kahdes-sa nuorimmassa kohortissa on ollut jyrkin-tä. Tässä suhteessa tulos muistuttaa edellistä kohorttianalyysiä, jossa kansalli-sen uudelleensamastumisen havaittiin ol-leen runsainta nuorimmissa kohorteissa.

Selvästi parhaiten ASNT-kansallisuuk-sista ovat äidinkielenensä taas säilyttäneet tšeremissit. Perinnäinen äidinkieli näyttää 60-luvun yli pysyneen ennallaan vähintään 90 %:lla nuorimpiinkin kohortteihin kuu-luneista tšeremisseistä.

Virolaisilla ei assimiloitumisen runsaus vaihtele iän mukaan sillä lailla kuin ASNT-kansallisuuksilla. Viron kielen läh-töarvot ovat korkeat, eivätkä ne laske sanottavasti ajan mukana; viron kieltä äidinkielenään pitävien osuus on 98—99 % kaikissa kohorteissa.

5.2. Venäjän ja kansallisen kielen läpäisyvoima kansallisuusalueilla

Venäjän kieli on Neuvostoliitossa erityis-asemassa jo pelkästään määrällisen ylivoi-maisuutensa ansiosta; käsittävähän venä-

läiset yli puolet maan väestöstä, ja lisäksi huomattava joukko muihin kansallisuuksiin lukeutuvasta väestöstä pitää venäjää äidinkielenään. Kaikkiaan venäjää vuoden 1979 tietojen mukaan hallitsee joko äidinkielenään tai toisena kielenään lähes 82 % maan väestöstä.

Useiden yhteiskunnallisten funktioidensa ansiosta venäjä erottuu selvästi Neuvostoliiton muista kielistä. Tämä käy ilmi esim. Dešerijevin (ks. Guboglo 1979: 10) laatimasta hierarkiasta, jossa kielet on ryhmitelty niiden funktioiden lukuisuuden pohjalta seuraavasti: 1) venäjä, kansallisuuksien välisen yhteydenpidon kieli, 2) liitontasavaltojen kansallisuuksien kirjakielit, 3) muiden kansallista autonomiaa nauttivien ryhmien kirjakielit, 4) yhteiskunnallisilta funktioiltaan rajalliset kirjakielit (esim. korjakin ja jurakin kieli), 5) kirjakieltä vailla olevat kielet.

Edellä esitetyn pohjalta on hyvin ymmärrettävää, että toisen kansallisuuden kielen omaksuminen on varsin epäsymmetristä: venäläiset osaavat huomattavasti harvemmin muiden kansallisuuksien kieliä kuin muihin kansallisuuksiin kuuluvat venäjää. Tästä antaa kuvan taulukko 4. Kun omilla kansallisuusalueillaan asuvista ASNT-kansallisuuksiin kuuluvista 84—96 % on ilmoittanut osaavansa venäjää, jää jotakin ASNT-kansallisuuden kieltä osaavien venäläisten osuus kaikissa tapauksissa alle 1,5 %:n. Viron kieli on taas erityisessä: Virossa asuvista venäläisistä noin 13 % on ilmoittanut osaavansa viron kieltä.

Yleensäkin venäjän taito kantakansallisuuksien keskuudessa on 70-luvun aikana lisääntynyt. Poikkeuksena on Viro, jossa asuvista virolaisista vuonna 1979 ilmoitti 24,1 % osaavansa venäjää, kun vuoden 1970 luku oli ollut 28,3 %.

Aiemmin totesin ASNT-kansallisuuksien olevan valtaosin maalaisia. Jo siksi on syytä erottaa toisistaan maaseutu- ja kaupunkiväestö, silloin kun se vain on mahdollista. Tällaisia tietoja kantakansallisuuksien venäjämäisyydestä on saatavilla vain vuodelta 1970, ja ne osoittavat selviä eroja kaupungin ja maaseudun välillä. Kaupungeissa asuvista ASNT-kansallisuuksiin kuuluvista 92—97 % ilmoitti osaavansa venäjää; maalaisilla taas luvut

vaihtelivat 66 ja 95 %:n välillä. Virolaisilla-kin ero on samansuuntainen — siis kaupunkilaiset osaavat maalaisia useammin venäjää —, mutta yleensäkin venäjän taito ei heidän keskuudessaan ole niin laajalle levinnyttä kuin ASNT-kansallisuuksilla. Karjalaiset ovat siinä suhteessa poikkeuksellinen ryhmä, että maalaisten ja kaupunkilaisten venäjämäisyydessä ei näytä olevan sanottavaa eroa.

Missä määrin sitten kantakansallisuuksien kielillä on tasavalloissa läpäisyvoimaa; millainen osa väestöstä on ilmoittanut osaavansa näitä kieliä? Taulukossa 4 olevien vuoden 1979 tietojen mukaan oli autonomisissa tasavalloissa kantakansallisuuden kieltä osaava väestö vähemmistönä (8—42 % koko väestöstä). Kaupunki ja maaseutu ovat eriteltävissä vain vuoden 1970 osalta. Sen tietojen mukaan jäi kantakansallisuuden kieltä osaavien osuus autonomisten tasavaltojen kaupunkiväestön keskuudessa kaikissa tapauksissa alle 16 %:n; maalaisten joukossa se vaihteli 18 ja 64 %:n välillä. Virossa kansallisen kielen läpäisyvoima sen sijaan on huomattavasti suurempi: vuonna 1979 lähes 70 % väestöstä ilmoitti osaavansa viroa, ja vuoden 1970 tietojen mukaan viroa osaavat olivat enemmistönä niin maaseudulla kuin kaupungeissakin.

Varauksena on kuitenkin todettava, että kantakansallisuuksien kielten läpäisyvoimista edellä sanottu koskee pikemmin näiden kielten potentiaalista käyttömahdollisuutta kuin todellista kielellistä käytäntöä. Useat sosiolingvistiset tutkimukset ovat nimittäin osoittaneet, että ASNT-kansallisuuksien kielten käyttö keskittyy tavallisesti lähinnä perhe- ja sukulaispiiriin. Ansiotyössä ja muissa yhteiskunnallisissa toiminnoissa korostuu puolestaan venäjän kieli.

6. Tiivistelmä

Neuvostoliitossa vuosina 1959, 1970 ja 1979 toimitettujen väestönlaskentojen väliset 11- ja 9-vuotiskausi osoittavat suunnanmuutosta suomalais-ugrialaisten kansojen määrän kehityksessä. Laskentojen tuloksiin päässeet 14 kansaa lisääntyivät

TAULUKKO 4: venäjän ja kantakansallisuuden kielten osaaminen kansallisuusalueilla vuosien 1970 ja 1979 väestönlaskentojen mukaan prosentteina.

Kansallisuus- alueet	Kantakansalli- suudesta piti oman kans. kieltä äidin- kielenään		Kantakansal- lisuudesta osasi venäjää		Koko väestöstä osasi kanta- kansallisuuden kieltä		Venäläisistä osasi kanta- kansallisuus- den kieltä	
	1959	1979	1970	1979	1970	1979	1970	1979
Viron SNT								
koko alue	99,3	99,0	28,3	24,1	72,9	69,5	14,1	12,9
kaupungit	98,7	...	37,7	...	62,8	...	12,4	...
maaseutu	99,8	...	16,9	...	91,6	...	28,3	...
Karjalan ASNT								
koko alue	80,9	61,8	95,4	95,7	9,9	8,3	0,4	0,4
kaupungit	61,7	...	96,5	...	5,8	...	0,3	...
maaseutu	89,5	...	94,5	...	18,9	...	0,9	...
Mordvan ASNT								
koko alue	97,3	94,3	79,4	86,7	35,1	33,0	0,8	0,6
kaupungit	78,4	...	95,3	...	15,5	...	0,5	...
maaseutu	98,5	...	76,1	...	46,2	...	1,1	...
Marin ASNT								
koko alue	97,8	93,7	70,6	84,0	43,3	41,9	1,7	1,2
kaupungit	84,5	...	92,0	...	14,3	...	0,8	...
maaseutu	98,8	...	66,9	...	63,5	...	3,1	...
Komin ASNT								
koko alue	93,8	80,0	78,0	86,9	26,9	22,3	1,5	1,3
kaupungit	84,4	...	94,4	...	12,7	...	0,8	...
maaseutu	97,1	...	69,9	...	49,9	...	3,4	...
Udmurtian ASNT								
koko alue	93,2	82,3	80,6	88,3	32,5	28,5	2,0	1,4
kaupungit	77,3	...	94,7	...	13,8	...	0,8	...
maaseutu	96,8	...	75,1	...	57,3	...	4,9	...

edellisellä kaudella kaikkiaan 192 000 hengen verran; jälkimmäisenä kautena puolestaan ilmenee 35 000 hengen vähenys. Vuoden 1979 väestönlaskennan mukaan kaikkiaan 4,45 milj. Neuvostoliiton asukkaasta kuului suomalais-ugrilaisiin kansoihin. Kielikunnan kaikkein pienimmistä kansoista, kuten liiviläisistä ja vatjalaisista, eivät väestönlaskennat enää kerro.

Yhteisen määrän kehitys antaa viitteitä siitä, mihin suuntaan muutoksia on yleensä tapahtunut yksityisissä kansoissa. Vuosina 1959—69 puheena olevista kansoista vielä yhdeksän kasvatti väkilukuaan; 1970—78 tällaisia tapauksia oli enää kuusi, nimittäin virolaiset, tšeremissit, syrjäänit, votjakit,

lappalaiset ja unkarilaiset. Lisäksi on syytä huomata, että näistä yhdenkään kansan kasvuvauhti ei yltänyt valtakunnalliseen tasoon, joten kaikkien 14 kansan suhteellinen osuus maan väestöstä vähentyi. Edellisellä kaudella tšeremissit ja vogulit olivat vielä pystyneet lisäämään osuuttaan maan koko väestöstä.

Alueellinen tarkastelu osoitti, että suomalais-ugrilaisten kansojen muuttoliikkeen nettovirta on kulkenut pois perinnäisiltä kansallisuusalueilta, mikä puolestaan on ilmeisesti jouduttanut assimiloitumista. Tällaisessa muuttoliikkeessä useimmiten hakeudutaan opiskelemaan tai sitten työhön lähinnä teollisiin ja palveluammatteihin, joissa kaikissa tarvitaan hyvää

venäjän taitoa. Selvänä poikkeuksena ovat virolaiset, joiden saatettiin havaita kokoon-tuneen lisääntyvässä määrin omaan tasa-valtaansa.

Lähempää tässä katsauksessa tarkasteltiin kuutta Neuvostoliiton hallinnollisessa hierarkiassa ylimpänä olevaa suomalais-ugrilaista kansaa. Tällöin virolaisten saatettiin havaita selvästi erottuvan ASNT-kansallisuuksista esimerkiksi siinä, miten kansallisuus ja kieli ovat säilyneet kohorteissa. Esimerkiksi koulutuksessa,⁵ viestinnässä ja muussakin yhteiskunnallisessa toiminnassa viron kielen läpäisyvoima Virossa ylittää tuntuvasti ASNT-kansallisuuksien kielten mahdollisuudet omilla alueillaan. Liitontasavaltakansallisuuksien kielillä on enemmän yhteiskunnallisia funktioita kuin alempaa kansallista autonomiaa nauttivien ryhmien kielillä.

Jos ASNT-kansoja pyritään asettamaan järjestykseen niiden demografisen elinvoiman suhteen, ovat tšeremissit vahvimpia, koska heidän ikäjakaumassaan nuoret ryhmät ovat runsaimmin edusteilla. Seuraavina tulevat votjakit ja syrjäänit, joiden ikärakenteet ovat hyvin lähellä toisiaan. Mordvalaisilla ja varsinkin karjalaisilla nuorten ryhmien suhteelliset osuudet ovat pienimmät. Karjalaisten keskuudessa nuorimman ikäryhmän osuus oli vuonna 1970 niin alhainen, että se viittaa runsaaseen assimiloitumiseen jo varhaislapsuudessa. Kaikilla ASNT-kansallisuuksilla oli vuonna 1970 nähtävissä syvä kaventuma ikäjakaumassa 20—29-vuotiaiden kohdalla.

Tšeremissit ovat myös ASNT-kansoista lujimmin säilyttäneet kansallisen kieltensä:

86,7 % heistä piti vuoden 1979 tietojen mukaan kansallista kieltä äidinkielenään. Jos kuitenkin tarkastellaan vain omissa tasavalloissaan asuvia kansallisia ydinjoukkoja (taulukko 4), nähdään mordvalaisten säilyttäneen perinnäisen kieltensä hieman tšeremissejä useammin. Mordvalaisten erittäin hajanaisesta, useille hallintoalueille levinneestä asutuksesta johtuu, että koko kansallisuudelle lasketut kielellisen assimiloituneisuuden osoittimet ovat esimerkiksi tšeremissien vastaavia lukuja tuntuvasti korkeampia. Kyseiset osoittimet omassa tasavallassaan asuvien mordvalaisten osalta eivät sen sijaan poikkea olennaisesti tšeremissien vastaavista luvuista.

Vuoden 1970 väestönlaskenta tarjosi ensimmäisen kerran tietoja kaksikielisyyden levikistä koko Neuvostoliitossa. Kansallisen kielen ja venäjän välisistä kombinaatioista voidaan ensinnäkin todeta, että omassa tasavallassaan asuvilla virolaisilla selvästi yleisimpänä ja jopa enenneenä tapauksena ovat pelkästään omaa kieltään puhuvat. Kaikilla ASNT-kansoilla ja myös tasavaltansa ulkopuolella asuvilla virolaisilla puolestaan kaksikieliset ovat selvästi suurin ja useimmiten myös osuuttaan lisäämässä oleva ryhmä. Myös assimiloituneiden osuudet ovat kasvaneet 70-luvun kuluessa.

Kielellisen tilanteen yksi olennainen piirre on juuri laajalle levinnyt kaksikielisyys. Vaikka väestönlaskennat eivät asiasta kerro, voidaan myös huomauttaa, että kaksikielisyys on vuosikymmenien kuluessa muuttunut laadultaan. Toisen kielen, siis venäjän, suullisen taidon lisäksi myös sen

⁵ 10-vuotisen (Virossa 11-vuotisen) peruskoulun opetuskielten osalta voidaan todeta, että Virossa koko koulu voidaan suorittaa kantakansallisuuden kielellä. ASNT-kansallisuuksista mordvalaisille, votjakeille, tšeremisseille ja syrjääneille oli omakielistä opetusta 70-luvun alussa tarjolla peruskoulun kolmella ensimmäisellä luokalla. Lisäksi oli olemassa 6-vuotiaille lapsille tarkoitettuja ns. 0-luokkia, joilla myös opetettiin noilla kielillä. Täydellisiä tietoja siitä, millainen osuus eri kansallisuuksiin kuuluvista lapsista kävi näitä kansallisia kouluja, ei ole tarjolla. Mordvan ASNT:n maalauskoulujen mordvalaisten oppilaiden osalta voidaan mainita, että lukuvuonna 1972—73 opiskeli omalla kielellä 9,8 %; 74,4 %:lla ersän tai mokšan kieli oli oppiaineena, ja 15,8 % opiskeli täysin venäläisen koulun ohjelman mukaan. Neuvosto-Karjalan kouluissa suomenkielinen opetus päättyi 50-luvun puolivälissä; nykyisin suomea lukee oppiaineena noin 2 200 lasta 27 koulussa.

kirjallinen taito on koulutuksen karttuessa lisääntynyt yhä enemmän.

Kansallisuuden ja äidinkielen säilyttämistä vuosien 1959 ja 1970 välisenä aikana koskevat kohorttialyysit osoittivat ASNT-kansallisuuksille — ja niistä varsinkin karjalaisille ja mordvalaisille — suuria assimilaatiotappioita nuorimmissa kohorteissa. Vaikuttaa siltä, että tämä kato on yhteydessä tietyn elämänvaiheen oloihin: aikuistuva nuori erkanee varhemmista riippuvuuksistaan ja hankkii samalla itselleen uusia esikuvia ja päämääriä, jotka sitten heijastuvat myös hänen käyttäytymisessään. On hyvin todennäköistä, että sellaiset tähän vaiheeseen kuuluvat seikat kuin opiskelu, asepalvelus sekä kaupunkeihin ja teollisiin ammatteihin hakeutuminen ovat olleet omiaan painamaan kansallisen uudelleensamastumisen suuntaan. Kielellisesti assimiloituneiden osuudet ovat

melko tuntuvasti lisääntyneet myös 70-luvulla. Tämä viittaa siihen, että kyseiseen elämänvaiheeseen viime vuosikymmenellä tulleet ovat jatkaneet edeltäjiensä linjaa.

Syrjäänien keskuuteen 1960-luvulla tutkimusmatkan tehnyt unkarilainen Erik Vászolyi kirjoitti kokemuksistaan: »Nykyään löytyy vielä vanhoja vaareja ja mummoja, jotka kertovat tarinoita ja muistavat vanhoja lauluja. — Mutta syrjäänien folkloren päivät tai vuodet ovat luetut: nuorisosta ei ole enää kansanrunouden välittäjäksi» (Antal 1980: 87—90). Kohorttialyysin tiedot viittaavat siihen, että ASNT-kansallisuuksien nuorison koko etninen identiteetti on aikuistumisvaiheessa rajussa murroksessa. Tämän takia nuoret eivät enää kykene samassa määrin kuin vanhempansa välittämään äidinkieltään tuleville sukupolville.

LIITETAULUKKO 1: Neuvostoliiton suomalais-ugrialaisten kansojen sijoittuminen eri asuinalueille vuosien 1959 ja 1979 väestönlaskentojen mukaan ja maalaisten osuudet vuosina 1959 ja 1970.

Alueet	Lukumäärä		Maalaisten osuus (%)	
	1959	1979	1959	1970
Suomalaiset				
SNTL	92 717	77 079	46	40
VSFNT	72 356	...	47	40
Karjalan ASNT	27 829	20 099	28	21
Leningradin alue	20 043	16 239	88	79
Leningradin kaupunki	3 150
Muut VSFNT:n alueet	21 334	...	39	30
Viron SNT	16 699	17 753	49	40
Muut liitontasavallat	3 662	...	26	23
Karjalaiset				
SNTL	167 278	138 429	69	55
VSFNT	164 050	133 182	70	56
Karjalan ASNT	85 473	81 274	69	55
Kalininin alue	59 120	30 387	84	75
Muut VSFNT:n alueet	19 457	21 521	32	23
Muut liitontasavallat	3 228	5 247	20	12

Katsauksia

Alueet	Lukumäärä		Maalaisten osuus (%)	
	1959	1979	1959	1970
Vepsäläiset				
SNTL	16 374	8 094	70	44
VSFNT	16 170	7 550	70	45
Karjalan ASNT	7 179	5 864	50	44
Leningradin alue (ei Leningradin kaupunki)	8 026	...	93	52
Muut VSFNT:n alueet	965	...	88	46
Muut liitontasavallat	204	544	25	36
Inkerikot				
SNTL	1 062	748	48	48
Leningradin alue (ei Leningradin kaupunki)	...	315	...	76
Muu SNTL	...	433	...	19
Virolaiset				
SNTL	988 616	1 019 851	53	45
Viron SNT	892 653	947 812	53	45
VSFNT	...	55 539	...	44
Leningrad ja Leningradin alue	13 176	...	27	21
Pihkovan alue	7 813	...	83	75
Muut VSFNT:n alueet	45
Muut liitontasavallat	...	16 500	...	32
Lappalaiset				
SNTL	1 792	1 888	79	70
Murmanskin alue	1 687	1 565	81	75
Muu SNTL	105	323	36	24
Mordvalaiset				
SNTL	1 285 116	1 191 765	71	64
VSFNT	1 211 105	1 111 075	73	67
Mordvan ASNT	357 978	338 898	94	83
Kuibyševin alue	115 328	117 127	71	61
Penzan alue	109 442	95 718	88	83
Orenburgin alue	95 042	80 611	81	77
Uljanovskin alue	73 017	64 016	89	82
Gorkin alue	63 861	45 028	72	66
Tatarian ASNT	32 932	29 905	68	59
Saratovin alue	23 374	23 344	67	58
Tšuvassian ASNT	23 863	20 276	75	70
Moskovan alue (ei Moskovan kaupunki)	19 772	22 082	39	39
Muut VSFNT:n alueet	296 496	274 070	42	38
Muut liitontasavallat	74 011	80 690	29	26

Alueet	Lukumäärä		Maalaisten osuus (%)	
	1959	1979	1959	1970
Tšeremissit				
SNTL	504 205	621 961	88	80
VSFNT	498 066	599 637	89	81
Marin ASNT	279 450	306 627	93	85
Baškirian ASNT	93 902	106 793	92	86
Kirovin alue	52 570	47 910	97	89
Tatarian ASNT	13 513	16 842	82	74
Udmurtian ASNT	6 449	8 752	87	78
Muut VSFNT:n alueet	52 182	112 713	58	58
Muut liitontasavallat	6 139	22 324	35	38
Syrjäänit				
SNTL	287 027	326 700	71	64
VSFNT	282 780	320 078	71	64
Komin ASNT	245 074	280 798	74	67
Nenetsian AP	5 012	5 160	61	62
Muu Arkangelin alue	2 164	1 896	42	27
Jamalin Nenetsian AP	4 866	5 642	70	69
Muut VSFNT:n alueet	25 664	26 582	52	39
Muut liitontasavallat	4 247	6 622	29	26
Permjakit				
SNTL	143 901	150 768	86	77
VSFNT	140 030	145 993	86	78
Permin Komin AP	125 917	105 574	91	86
Muu Permin alue	10 468	22 712	43	33
Muut VSFNT:n alueet	6 645	17 707	68	49
Muut liitontasavallat	871	4 775	45	45
Votjakit				
SNTL	624 794	713 696	78	68
VSFNT	615 640	685 718	78	69
Udmurtian ASNT	475 913	479 702	82	72
Permin alue	21 888	32 311	56	50
Tatarian ASNT	22 657	25 330	88	82
Kirovin alue	22 201	22 187	82	68
Muut VSFNT:n alueet	72 981	126 188	60	57
Muut liitontasavallat	9 154	27 978	41	48
Ostjakit				
SNTL	19 410	20 934	91	85
Hanti-Mansian AP	11 435	11 219	93	85
Jamalin Nenetsian AP	5 519	6 466	95	95
Muu Tjumenin alue	265	1 077	58	41
Muu SNTL	2 191	2 172	72	61

Katsauksia

Alueet	Lukumäärä		Maalaisten osuus (%)	
	1959	1979	1959	1970
Vogulit				
SNTL	6 449	7 563	89	74
Hanti-Mansian AP	5 644	6 156	94	78
Muu Tjumenin alue	185	571	43	36
Muu SNTL	620	836	57	49
Unkarilaiset				
SNTL	154 738	170 553	65	64
Ukrainan SNT	149 229	164 373	66	66
Transkarpatian alue	146 247	158 446	67	67
Muut Ukrainan alueet	2 982	5 927	25	33
Muut liitontasavallat	5 509	6 180	29	21

LIITETAULUKKO 2: eräiden suomalais-ugrialaisten kansojen sekä venäläisten ikäjakaumat (prosentteina) vuosina 1959 ja 1970.⁶

Kansallisuudet	1959									
	A	B	0—9	10—19	20—29	30—39	40—49	50—59	60+	
Virolaiset	893	90,3	14,1	14,4	14,8	12,8	12,2	13,6	18,0	
Karjalaiset	148	90,4	19,6	10,8	18,1	15,6	12,5	10,6	12,8	
Mordvalaiset	1 121	92,5	22,9	14,9	16,4	14,1	11,4	9,8	10,4	
Tšeremissit	458	91,9	28,6	14,4	18,3	13,5	9,2	7,9	8,1	
Syrjäänit	252	89,2	26,9	13,5	19,5	13,7	9,6	8,2	8,6	
Votjakit	521	84,6	28,0	14,2	18,7	12,9	9,7	8,3	8,2	
Venäläiset	114 114	100,0	21,9	15,1	18,6	15,1	11,5	9,1	8,7	

Kansallisuudet	1970									
	A	B	C	D						
Virolaiset	939	93,2	15,8	12,1	13,2	14,3	12,7	10,9	21,0	
Karjalaiset	130	92,4	11,9	15,6	8,5	17,0	17,4	12,4	17,1	
Mordvalaiset	1 091	92,7	18,8	17,9	10,6	14,6	13,7	10,3	14,1	
Tšeremissit	523	90,0	27,0	20,6	9,4	14,5	11,8	7,3	9,4	
Syrjäänit	294	93,2	23,2	20,1	10,3	16,0	12,2	7,7	10,3	
Votjakit	612	90,2	23,8	20,5	10,0	15,6	11,7	8,1	10,3	
Venäläiset	129 015	100,0	18,2	17,5	13,2	16,2	13,3	9,4	11,6	

A = iän mukaan jaotellut (tuhansina)

B = iän mukaan jaoteltujen osuus (%) kansallisuuden kokonaismäärästä

C = 0—10-vuotiaat

D = 11—19-vuotiaat

⁶ Virolaisten ja venäläisten osalta jako ikäryhmiin koskee periaatteessa koko Neuvostoliiton alueella asuvia, muiden kansallisuuksien osalta taas Venäjän federaatiossa asuvia. Kuitenkin lisärajoituksena on se, että jaottelu ei ulotu koskemaan kunkin kansallisuuden pääasiallisen asuinalueen ulkopuolella asuvia. Esimerkiksi karjalaisten osalta tämä tarkoitti vuonna 1959 sitä, että iän mukaan eriteltiin Karjalan ASNT:ssa sekä Kalininin ja Murmanskin alueilla asuneet karjalaiset. Näitä karjalaisia oli tuolloin 90,4 % Venäjän federaation kaikista karjalaisista.

LÄHTEET:

- ANTAL, ZOLTÁN 1980: Szovjetunió. II. kötet. Gazdaságföldrajz. Budapest.
- GOZULOV, A. I. & GRIGORJANTS, M. G. 1969: Narodonaselenije SSSR (statistitšeskoje izutšenije tšislennosti, sostava i razmeštšenija). Moskva.
- GUBOGLO, M. N. 1979: Šovremennyje etnojazykovyje protsessy (opyt, uroki i zadatši sotsiologitšeskogo izutšenija). — Rasy i narody. Ježegodnik 1979. Moskva.
- Itogi vsesojuznoi perepisi naselenija 1959 goda. Moskva 1962—63.
- Itogi vsesojuznoi perepisi naselenija 1970 goda. Moskva 1972—74.
- MOKŠIN, N. F. 1977: Etnitšeskaja istorija mordvy XIX—XX veka. Saransk.
- Soveršenstvovanije gosudarstvennoi statistiki na šovremennom etape. Materialy Vsesojuznogo soveštšanija statistikov. Moskva 1979.
- Vsesojuznaja perepis naselenija. Vestnik Statistiki 7/1980, 8/1980, 11/1980.

SEPPÖ LALLUKKA

N